

Vergaderjaar 2010–2011

32 500 V

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2011

C HERDRUK¹

BRIEF VAN DE VOORZITTER VAN DE EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL

Aan de minister-president, minister van Algemene Zaken

Den Haag, 16 november 2010

Hierbij doe ik u toekomen de notitie Parlementaire diplomatie die het College van Senioren van de Eerste Kamer der Staten-Generaal heden heeft vastgesteld. De notitie beoogt een beeld te geven van de diplomatieke activiteiten van de Kamer en beoogt aan te geven hoe door parlementaire diplomatie het handelen van de Eerste Kamer verder kan worden versterkt.

Het College van Senioren is van mening dat het deelnemen aan interparlementaire activiteiten een integraal onderdeel vormt van het parlementaire werk en om die reden erkenning verdient. Parlementaire diplomatie verdient dan ook voluit erkenning als een belangrijk onderdeel van de buitenlandse politieke activiteiten van Nederland. De belangen van Nederland zijn dermate verweven met die van andere landen en van internationale organisaties waarvan Nederland deel uitmaakt, dat van parlementariërs verwacht mag worden dat zij zich permanent ook oriënteren op internationale ontwikkelingen en interparlementaire samenwerking zoeken op terreinen waar de nationale ontwikkelingen in hoge mate door de internationale ontwikkelingen (mede) worden bepaald.

De Eerste Kamer gaat ervan uit dat de regering de belangrijke rol van de Leden van de Staten-Generaal op diplomatiek terrein erkent en faciliteert. Het verdient aanbeveling dat de regering bij belangrijke internationale conferenties of (handels)missies naar het buitenland in overweging neemt om parlementariërs op te nemen in de Nederlandse delegatie. In voorkomende gevallen mag worden verwacht dat een uitnodiging daartoe zowel naar de Tweede als naar de Eerste Kamer uitgaat.

¹ In verband met toevoeging notitie «Parlementaire diplomatie».

Afschrift van deze brief zend ik aan de minister¹ en staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. Graag verzoek ik u te bevorderen dat ook de andere bewindslieden van deze notitie kennis nemen.

De voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal,
P. R. H. M. van der Linden

---

¹ Ter inzage gelegd op de afdeling Inhoudelijke ondersteuning onder griffie nr. 147408b.u/RvdL/GJH/eos.

Aan: de leden van het College van Senioren

Datum: 12 november 2010

Inhoud	blz.
1. Inleiding	3
2. Parlementaire diplomatie: beschouwing	4
Vooraf: diplomatie	4
Parlementaire diplomatie	5
Functie en doel van diplomatieke activiteiten	7
3. Diplomatieke activiteiten van de Eerste Kamer	8
Deelname aan interparlementaire assemblees en vergaderingen	8
Ontvangsten van hoge buitenlandse functionarissen en parlementaire delegaties	10
Officiële bezoeken aan het buitenland	11
Activiteiten gericht op (wederzijdse dan wel unilaterale) technische bijstand	12
4. Verdere ontwikkeling parlementaire diplomatie Eerste Kamer	12
Deelname aan interparlementaire assemblees en vergaderingen	13
Ontvangsten van hoge buitenlandse functionarissen en parlementaire delegaties	14
Officiële bezoeken aan het buitenland	15
Activiteiten gericht op (wederzijdse dan wel unilaterale) technische bijstand	16
Bijlage	17
I Voorbeelden van diplomatieke activiteiten	17
II Ontvangsten van buitenlandse staatshoofden in het kader van staatsbezoeken	23
III Overzicht buitenlandse bezoeken Voorzitters Eerste Kamer in huidige zittingsperiode	24
IV Uitnodigingen aan Voorzitter voor buitenlandse bezoeken in portefeuille	27

Zie voor **voorstellen** tot versterking en verbetering parlementaire diplomatie Eerste Kamer paragraaf IV: **Verdere ontwikkeling parlementaire diplomatie Eerste Kamer (12–16)**

Kunt u instemmen met de voorstellen?

1. Inleiding

De Eerste Kamer der Staten-Generaal kent een sterke internationale oriëntering. Nederland is historisch altijd internationaal gericht geweest. Het is met zijn open economie afhankelijk van open grenzen en daarom is het van belang dat ook parlementariërs actief invulling geven aan internationale relaties. Diverse Leden zijn actief in parlementaire assemblees van internationale organisaties. De Eerste Kamer is ook altijd sterk betrokken geweest op de Europese integratie. In een tijdig stadium heeft de Eerste Kamer haar werkwijze aangepast aan de taken die het Verdrag van Lissabon en daarbij behorende protocollen toebedeelt aan nationale parlementen. Leden van de Eerste Kamer nemen deel aan gestructureerd interparlementair overleg in Europees verband, zoals de EU Speakers Conference of national parliaments, de COSAC (samenwerkingsorgaan van nationale parlementscommissies voor Europese zaken en het Europees Parlement), de COFACC (de conferentie van voorzitters van

commissies voor Buitenlandse Zaken) en de CODAC (de conferentie van voorzitters van commissies voor Defensie). Met regelmaat ontvangt de Voorzitter en ontvangen delegaties uit de Kamer buitenlandse bezoekers. Ook worden op uitnodiging van parlementen uit andere landen bezoeken aan het buitenland gebracht.

In het College van Senioren is enige tijd geleden de wenselijkheid gevoeld nader te bezien welke activiteiten de Eerste Kamer via haar commissies, Leden en de Voorzitter in het kader parlementaire diplomatie onderneemt en zou moeten ondernemen en welke daarbij de prioriteiten behoren te zijn. Deze notitie beoogt een beeld te geven van de diplomatieke activiteiten van de Kamer en beoogt aan te geven hoe door parlementaire diplomatie het handelen van de Eerste Kamer verder kan worden versterkt. Bezien wordt aan de hand van welke criteria keuzes kunnen worden gemaakt uit de mogelijkheden die zich voordoen om parlementaire diplomatie te bedrijven (aan de hand van welke criteria worden internationale gremia, bezoeken en uitnodigingen geselecteerd?).

Eerst wordt ingegaan op het begrip «parlementaire diplomatie». Vervolgens worden de diplomatieke activiteiten van de Kamer geschetst, evenals de uitgangspunten die de Kamer in het kader van parlementaire diplomatie tot dusver hanteert. Daarna volgen enige voorstellen met betrekking tot de wijze waarop de organisatie van en de samenhang tussen de interparlementaire en internationale (diplomatieke) activiteiten van de Kamer zou kunnen worden versterkt en de prioriteiten kunnen worden verhelderd.

2. Parlementaire diplomatie: beschouwing

Vooraf: diplomatie

Diplomatie kan worden omschreven als de kunst en kunde van het voeren van overleg tussen twee (of meer) groepen om daarmee een bepaald doel te bereiken. Meer specifiek worden met diplomatie de geformaliseerde relaties tussen (meestal onafhankelijke) politieke entiteiten bedoeld, meestal staten. In die zin refereert het begrip aan het stelsel van methoden, regels, gebruiken en privileges dat is verbonden met het voeren van onderhandelingen en het onderhouden van betrekkingen tussen nationale regeringen of hun vertegenwoordigers met de bedoeling wederzijds bevredigende betrekkingen te bereiken.

Door diplomatiek overleg kunnen verschillen van inzicht tussen staten overbrugd worden (vredesoverleg, ontwapeningsbesprekingen), maar kan ook samenwerking worden nagestreefd (bijvoorbeeld een handelsovereenkomst). Het begrip diplomatie wordt dus doorgaans gehanteerd binnen de context van interstatelijke/ internationale samenwerking. Diplomatiek optreden staat in het spraakgebruik ook voor tactvol, omzichtig optreden.

In het diplomatieke verkeer treden traditioneel regeringen namens hun staten acterend op. Onderscheid moet worden gemaakt tussen het buitenlands beleid van een land en haar diplomatieke activiteiten. Het buitenlands beleid omvat de doelstellingen die een staat in het internationaal verkeer wil bereiken. Diplomatieke activiteiten vormen een middel om strategische doelen te bereiken.

Traditioneel ligt het voortouw bij het ontwikkelen van internationaal beleid bij de regering. In parlementaire democratieën zoals Nederland, speelt het parlement vanouds een controlerende rol, ook ten aanzien van het buitenlands beleid van de regering. Binnen een democratische orde kan buitenlands beleid niet uitgesloten worden van parlementaire controle. De

regering draagt ten opzichte van het parlement ook verantwoordelijkheid voor initiatieven op het gebied van buitenlands beleid.

De Nederlandse regering beschikt over een wereldwijd georganiseerd netwerk voor haar diplomatieke activiteiten dat ook ten dienste staat van diplomatieke activiteiten van de Staten-Generaal.¹ In het Verdrag van Lissabon is vastgelegd dat de Europese Unie een eigen diplomatieke dienst krijgt. De officiële naam is de Europese dienst voor extern optreden (EDED). In die dienst gaan ambtenaren van de Europese Commissie, de Raad van Ministers en de lidstaten van de EU werken. De dienst moet ook samenwerken met de ambassades en consulaten van de lidstaten.²

¹ Nederland heeft meer dan 150 ambassades, consulaten in andere staten en permanente vertegenwoordigingen bij internationale organisaties. Zij zijn verspreid over de hele wereld. Daarnaast bestaan er zo'n 360 honoraire consulaten met beperkte bevoegdheden.

De ambassade vertegenwoordigt het Koninkrijk der Nederlanden op het gebied van politiek, economie en handel, ontwikkelingssamenwerking, consulaire zaken en pers- en culturele zaken. De ambassadeur vertegenwoordigt als zodanig de ministers en het staatshoofd. De ambassadeur wordt bijgestaan door een staf, die kan bestaan uit één of meerdere ambassaderaden en de ambassade-secretarissen (eerste, tweede en derde). Een consulaat houdt zich voornamelijk bezig met belangenbehartiging op het terrein van handel en consulaire zaken. Ambassadeur, ambassadeeraad, ambassade-secretarissen en consuls vormen de diplomatieke missie van Nederland in dat land.

Een permanente vertegenwoordiging is de 'ambassade' bij internationale organisaties als de EU, de NAVO, de VN, de OESO, de Wereldbank etc. De PV vormt de schakel tussen de regering en een internationale organisatie. Aan het hoofd van een PV staat een ambassadeur, met onder hem een staf.

² Door één dienst op te zetten moet de Europese Unie meer als één geheel gaan optreden, zodat voor «het buitenland» het Europese standpunt duidelijker wordt. De opzet is dat landen op verzoek consulaire taken kunnen overdragen aan de nieuwe diplomatieke dienst. De nieuwe dienst valt formeel onder de hoge vertegenwoordiger van het gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid. Die functie wordt nu vervuld door de Britse Catherine Ashton.

³ Parliament and democracy in the twenty-first century *a guide to good practice*, Interparliamentary Union, 2006, p. 172.

⁴ F.W. Weisglas, G. de Boer, The Hague Journal of Diplomacy 2 (2007), p. 94.

⁵ Parliament and democracy in the twenty-first century *a guide to good practice*, Interparliamentary Union, 2006, p. 172–3.

⁶ Parliamentary diplomacy: any lessons for regional parliaments?, Stelios Stavridis, 2006, p. 25.

⁷ Voorbeelden: de «Convention on Cyber-crime», the «Convention on the Prevention of Terrorism», en the «Convention on Action against Trafficking in Human Beings».

⁸ AS/Jur (2006) 03 rev 22 January 2006, Committee on Legal Affairs and Human Rights Alleged secret detentions in Council of Europe member states.

Parlementaire diplomatie

Diplomatie en internationale relaties zijn niet langer het exclusieve domein van regeringen. Parlementariërs ondernemen steeds meer diplomatieke activiteiten en deze vormen daarmee een aanvulling op de inspanningen van de regering binnen de «traditionele» diplomatie. De Interparlementaire Unie (IPU) beschouwt parlementaire diplomatie als een onderdeel van de parlementaire samenwerking. De IPU verstaat onder «parlementaire samenwerking» parlementaire diplomatie, interparlementaire samenwerking en technische samenwerking (materiële en financiële steun).³

Parlementaire diplomatie wordt ook wel gedefinieerd als: «the full range of international activities undertaken by parliamentarians in order to increase mutual understanding between countries, to assist each other in improving the control of governments and the representation of a people and to increase the democratic legitimacy of inter-governmental institutions.»⁴ Parlementsleden hebben allen een eigen politieke kleur en deze kan wel of niet overeenkomen met de positie van de regering. De IPU schrijft over parlementariërs: «They tend to bring a moral dimension to international politics that transcends narrow definitions of the national interest, particularly in their principled support for democracy and human rights. Time and again we have seen that this flexibility allows parliamentarians to debate more openly with their counterparts from other countries and to advance innovative solutions to what may seem to be intractable problems.»⁵ De aanvulling die parlementaire diplomatie betekent op diplomatie van regeringszijde, wordt dus gecreëerd doordat parlementariërs op een meer flexibele wijze diplomatieke activiteiten kunnen ondernemen. Zij zijn immers niet gebonden aan de standpunten van de regering en overstijgen de belangen van de regering met een principiële steun voor democratie en mensenrechten. Daarnaast brengt de vergrote deelname van parlementariërs binnen het diplomatieke domein een element van democratisering.⁶

Een van de eerste organisaties die parlementaire diplomatie heeft gethematiseerd en gestructureerd in interparlementaire samenwerking is de Raad van Europa (*Council of Europe*, opgericht op 5 mei 1949). Het doel van de Raad is de bevordering van een grotere Europese eenheid, met meer aandacht voor de (pluriforme) democratie, de principes van de rechtsstaat en de rechten van de mens. Verder bevordert de Raad de economie en de sociale vooruitgang. Een derde van de conventies van de Raad van Europa zijn geïnitieerd door en vanuit de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa (*PACE*).⁷ De Parlementaire Assemblee heeft onderzoeken uitgevoerd en doen uitvoeren gericht op het in kaart brengen van inbreuken op mensenrechten en de menselijke waardigheid, zoals de onderzoeken naar het bestaan van illegale detentiekampen.⁸

De huidige Kamervoorzitter verwoordde het complementaire belang van parlementaire diplomatie (i.c. via gestructureerde interparlementaire samenwerking in het verband van de Raad van Europa) ten opzichte van diplomatie door regeringen, toen hij voorzitter was van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa, als volgt: «The diplomatic instrument provided by our Assembly neither duplicates nor replaces traditional governmental diplomacy. On the contrary, it is complementary, enriching and stimulating traditional forms of diplomacy. Ownership of the democratic process must remain with the people. Political developments in our continent clearly demonstrate this. We parliamentarians, as the peoples» democratically elected representatives, have the duty and responsibility to ensure that the peoples» choices are respected and that their will is accomplished. Only the credibility and legitimacy of parliamentarians, and their action on the European political and diplomatic stage as representatives of democracy, could help move forward the major objectives of Europe.»¹

Binnen Europa hebben parlementaire diplomatie en interparlementaire samenwerking, behalve via de Raad van Europa, een sterke impuls gekregen door de groei van de Europese Unie. Er is niet alleen sprake geweest van een forse uitbreiding tot 27 lidstaten, maar ook is ingezet op een verdieping van de Europese samenwerking, met name waar het gaat om versterking van het draagvlak bij de burgers en bij andere actoren. Vanaf het Verdrag van Nice (2000) is bewust ingezet op versterking van de rol van de nationale parlementen in de Europese samenwerking. De weerslag daarvan was, mede onder invloed van parlementaire diplomatie die ook vanuit Nederland is bedreven in het kader van de Conventie over de toekomst van Europa², te vinden in het ontwerp-Grondwettelijk Verdrag, en de daaraan verbonden protocollen, waarin de rol van de nationale parlementen op het gebied van Europese regelgeving is uitgewerkt. De invloed die van parlementaire zijde op de Conventie is uitgeoefend, illustreert bij uitstek de betekenis die parlementaire diplomatie kan hebben. De versterking van de rol van de nationale parlementen is doorgezet in het inmiddels aanvaarde en in werking getreden Verdrag van Lissabon. De Eerste Kamer heeft in een vroeg stadium geanticipeerd op de nieuwe rol van de nationale parlementen binnen de context van de Europese Unie, zoals hierna nader aan de orde zal komen.

De andere in het oog springende ontwikkelingen zijn die van globalisering en mondialisering. De technologische ontwikkelingen hebben de communicatiemogelijkheden fabuleus uitgebreid en versneld. Dit heeft sterke invloed gehad op de mondiale economische ontwikkeling, de wereldhandel en de mogelijkheden van het dienstenverkeer. Daarnaast staat dat steeds meer problemen een zodanige complexiteit hebben dat een oplossing daarvoor vooral of uitsluitend op wereldschaal kan worden gevonden. Dat betreft dan meer dan een zaak van regeringen en internationale organisaties. Steeds vaker is sprake van betrokkenheid van burgers, van de civil society, NGO's, de private sector, ook vanwege de effectiviteit. Juist omwille van die effectiviteit wordt in toenemende mate door de genoemde actoren een beroep gedaan op de parlementen en de parlementariërs om zich bezig te houden met hetgeen zich in deze multilaterale bestuurslaag (denk aan UN, IMF, Wereldbank, WTO etc.) voltrekt. Wereldwijd is het bewustzijn toegenomen dat voor een succesvolle en gedragen multilaterale aanpak, ook als schakel naar de burgers, de parlementaire dimensie niet gemist kan worden.

¹ Speech by Mr. René van der Linden on the occasion of the European Conference of Presidents of Parliaments, Council of Europa, Tallinn, Estonia, 30 May 2006, theme: Parliamentary diplomacy.

² De huidige Kamervoorzitter, René van der Linden, maakte deel uit van de conventie.

Functie en doel van de diplomatieke activiteiten

Diplomatieke activiteiten kunnen de vorm nemen van interparlementaire samenwerking, maar zich ook op meer «traditionele» wijze manifesteren.

De functie of het doel van interparlementaire samenwerking kan meerledig worden geduid:

- uitoefening van democratische controle op regeringen op internationaal niveau;
- het initiëren van activiteiten gericht op vrede, veiligheid en versterking van democratie en mensenrechten¹, economische ontwikkeling, verbetering van onderwijs en sociale omstandigheden;
- bijdragen aan de oplossing van wereldwijde crises: de financiële crisis, de energiecrisis, klimaatverandering;
- uitdragen en waarborgen van democratische waarden (als ook waarborging van handhaving van mensenrechten en beginselen van de rechtsstaat) internationaal en nationaal
- monitoren van conventies van internationale organisaties en (andere) internationale afspraken van staten en regeringen gericht op versterking van democratie, rechtsstaat en implementatie van mensenrechten;
- investeren in persoonlijke verhoudingen en internationale contacten (opbouwen van netwerken);
- betrekken van non-governmental organisations (NGO's) bij beleidsontwikkeling- en uitvoering
- verbetering van het parlementair functioneren op nationaal niveau door uitwisseling van kennis en ervaring, en politieke, interculturele en interreligieuze dialoog.

Door globalisering hebben staten macht verloren aan internationale instituties en krachtenvelden en daardoor is de autonomie van de regeringen op een aantal manieren beperkt, aldus de IPU. Zij schrijft hierover: «This gap between the national level where democratic institutions have historically been located, and the global or regional levels where so many decisions are now taken is a major source of what is termed the international «democratic deficit». Parliaments must therefore step beyond the traditional Executive prerogative in international affairs, and subject governments to the same degree of oversight as in the domestic policy arena.»² Om de regeringen op internationaal vlak ook aan democratische controle te onderwerpen zijn er interparlementaire structuren opgezet met het oogmerk dit proces te faciliteren.

Naast de democratische controle van de regeringen op internationaal niveau en het monitoren van internationale ontwikkelingen, is de waarborging van democratische waarden in eigen land en andere landen ook een doel op zich. Weisglas en de Boer schrijven: «Parliamentarians also meet quite regularly with colleagues from many different countries to discuss current affairs and their own institutions» working methods, for democracy is not a static condition – there is no real «end state» that can be achieved. Parliamentary diplomacy therefore, is also of great importance to provide periodically both developing as well as developed countries with a mirror to examine their own virtues and faults.»³

¹ Vb.: strijd om afschaffing doodstraf en handhaving mensenrechten in detentiekampen.

² *Parliament and democracy in the twenty-first century a guide to good practice*, Interparliamentary Union, 2006, p. 156–7.

³ F.W. Weisglas, G. de Boer, *The Hague Journal of Diplomacy* 2 (2007), p. 96.

Tot slot stelt de informatie die men vergaart en de buitenlandse collega's die men leert kennen in het kader van interparlementaire samenwerking, de parlementariërs in staat om in de nationale Senaat de taken beter te vervullen. De interparlementaire samenwerking zorgt voor een nauwere relatie tussen het nationale werk en het internationale werk door de mogelijkheid internationale onderwerpen op nationaal niveau aan te snijden en in een bredere context te plaatsen, en andersom. Van der

Linden in 2006: «We can bring our national matters to the international level, we can bring international matters to the national level and more important, we are in the position to involve our citizens in both national and international matters.»¹ Leden van parlementaire assemblees hebben in feite een dubbelmandaat. Zij zijn nationaal gekozen en functioneren in hun nationale parlement. Vandaar uit zijn zij gedelegeerd naar de parlementaire vergadering van een internationale organisatie. De inbreng op internationaal vlak wordt mede gevoed door de discussies die leden in hun eigen nationale parlement voeren. Anderzijds kunnen zij de debatten in het nationale parlement (plenair en in commissieverband) verrijken op basis van de kennis en ervaring die op het internationale vlak is opgedaan.

Naast de interparlementaire samenwerking ondernemen nationale parlementen ook activiteiten die vallen onder de «traditionele» diplomatie. De «traditionele» diplomatie kan een groot aantal doelen dienen, zoals de oplossing of het voorkomen van conflicten en spanningen, doorbraken forceren, waar de diplomatieke lijnen op regeringsniveau zijn stukgelopen, representatie van het eigen land, aandacht versterken voor de waarde van democratie, mensenrechten en voor betere (interparlementaire) samenwerking.² In conflictzones kan interparlementaire diplomatie een brugfunctie vervullen.³ Herman de Croo voegt daaraan toe: «These meetings often provide an opportunity to establish lasting contacts with or strengthen links between the countries concerned.»⁴

Samengevat impliceert parlementaire diplomatie het gebruik en de inzet van parlementaire contacten gericht op het bevorderen van de internationale democratische rechtsorde en het specifiek bevorderen van nationale belangen, uitgaande van de notie dat juist parlementariërs (zowel afkomstig uit regeringsfracties als uit oppositiefracties) in staat zijn om los van instructies van regeringszijde bruggen te bouwen tussen conflicterende partijen en opvattingen uit te dragen die de officiële regeringsverteenwoordigers (nog) niet kunnen uitdragen.

3. Diplomatieke activiteiten van de Eerste Kamer

De Eerste Kamer onderneemt diplomatieke activiteiten in het kader van zowel interparlementaire samenwerking als traditionele diplomatie. Nu is deze scheiding vooral theoretisch van aard; in de praktijk lopen de terreinen in elkaar over. Hieronder worden de diplomatieke activiteiten gerubriceerd naar:

- Deelname aan interparlementaire assemblees en vergaderingen;
- Ontvangsten van hoge buitenlandse functionarissen en parlementaire delegaties;
- Officiële bezoeken aan het buitenland;
- Activiteiten gericht op (wederzijdse dan wel unilaterale) technische bijstand.

Deelname aan interparlementaire assemblees en vergaderingen

Binnen de Eerste Kamer maken Leden deel uit van delegaties naar assemblees. De parlementaire assemblees waarin Nederland participeert zijn:

- de Assemblee van de Raad van Europa
- de NAVO Assemblee
- de OVSE Assemblee
- de WEU Assemblee (er bestaat de intentie om de WEU op te heffen; de goedkeuringswet is in voorbereiding)
- de Interparlementaire Unie (IPU)
- de Raadgevende interparlementaire Beneluxraad

¹ Aangehaalde speech Talinn.

² F.W. Weisglas, G. de Boer, *The Hague Journal of Diplomacy* 2 (2007), pp. 95–96 en *Parliamentary diplomacy: any lessons for regional parliaments?*, Stelios Stavridis, 2006, p. 27.

³ Vgl de activiteiten ondernomen om Palestijnse waarnemers toe te laten tot de parlementaire assemblee van de Raad van Europa.

⁴ Herman de Croo, *Report on «Bridge-building through parliamentary diplomacy, 2006, chapter 4, paragraph 4.*

- de Euro Mediterrane Parlementaire Assemblée (EMPA)
- de Interparlementaire Commissie van de Nederlandse Taalunie

Ook nemen de Leden deel aan conferenties in het kader van het EU-voorzitterschap, zoals de COSAC (commissies Europese Zaken), de COFACC (commissies Buitenlandse Zaken), en conferenties die worden georganiseerd door andere vakcommissies. Ook worden er door het Europees Parlement interparlementaire bijeenkomsten georganiseerd naar aanleiding van actuele thema's. Voorts verdient vermelding dat Kamercommissies geregeld werkbezoeken aan Brussel brengen. Daarbij kunnen ontmoetingen plaatsvinden met Eurocommissarissen, Europarlementariërs, medewerkers van de Permanente Vertegenwoordiging van Nederland bij de EU en andere functionarissen. De bezoeken worden goed voorbereid en strekken op hun beurt vaak ter voorbereiding van een Europadebat of een ander plenair debat.

Naast de assemblees, conferenties en bijeenkomsten waaraan de Leden deelnemen, verdienen de verkiezingswaarnemingen gericht op versterking van het democratisch proces in landen met een minder sterke democratische traditie vermelding.

Een bijzondere rol op diplomatiek terrein vervult de Voorzitter van de Eerste Kamer. Hij onderhoudt vele bilaterale contacten, ontvangt gasten in de Eerste Kamer en wordt uitgenodigd in het buitenland (zie een volgende paragraaf). Ook neemt de Voorzitter als regel vast deel aan de volgende jaarlijkse bijeenkomsten:

- EU Speaker's Conference
- Association of European Senates (CES)
- European Conference of Presidents of Parliaments (Council of Europe).

Een keer in de drie jaar vindt de World Conference of Speakers of Parliaments plaats in het kader van de Interparliamentary Union.¹ In 2010 nam de Senaat van Canada het initiatief tot het beleggen van een G-20 Speakers' Consultation, waarvoor ook de Voorzitter van de Nederlandse Senaat werd uitgenodigd.²

Vermelding verdient dat in de Eerste Kamer jaarlijks een Europadebat wordt gevoerd met de regering, sinds 2010 aangeduid als Algemene Europese Beschouwingen (AEB). In deze beleidsdebatten worden niet alleen vraagstukken gerelateerd aan de Europese Unie besproken, maar wordt ook gedebatteerd over aangelegenheden die het grotere Europa betreffen. Het Europadebat vindt veelal plaats na aanbidding van de «Staat van de Unie» door de regering op Prinsjesdag. In deze debatten komen zaken aan de orde waarvoor de Kamer de nadrukkelijke aandacht van de regering vraagt. Kamerleden baseren zich daarbij mede op informatie die zij binnen de Europese/internationale fora waarin zij opereren, hebben verworven. Standpunten die in een Europadebat naar voren zijn gebracht, worden ook in de internationale gremia waarin Leden participeren, uitgedragen³.

¹ Laatstelijk in Genève, waar de Voorzitter in zijn toespraak een mentale en politieke vernieuwing bepleitte, waarbij duurzaamheid, het beheer van grondstoffen en armoedebestrijding wezenlijke elementen zijn.

² Wegens de politieke situatie in Nederland was de Voorzitter niet in staat aan de conferentie deel te nemen. Zijn keynote speech over het thema «New paradigms for peace and food security» is uitgesproken door de Ambassadeur van Nederland in Ottawa.

³ Zie voor voorbeelden van thematische internationale diplomatieke activiteiten die de Eerste Kamer in achterliggende jaren heeft ondernomen de bijlage.

Jaarlijks biedt het ministerie van Buitenlandse Zaken in het najaar aan twee Leden van de Eerste Kamer (en vier Leden van de Tweede Kamer) de gelegenheid deel te nemen aan de openingszitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York. In overleg wordt een programma opgesteld dat de desbetreffende Leden de gelegenheid biedt zo goed mogelijk kennis te maken met het werk en het functioneren van de Verenigde naties

Ontvangsten van hoge buitenlandse functionarissen en parlementaire delegaties

Geregeld brengen parlementaire delegaties uit andere landen, als ook leden van regeringen uit andere landen, doorgaans als onderdeel van een meerdaags bezoek aan Den Haag, een bezoek aan de Eerste Kamer. Wanneer verzoeken dienaangaande de Kamer bereiken, wordt doorgaans in de commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking besproken of ontvangst opportun is, welke leden beschikbaar zijn voor ontvangst en welke onderwerpen van de zijde van de Kamer aan de orde zouden kunnen worden gesteld. In de huidige zittingsperiode zijn langs deze lijn diverse delegaties ontvangen uit de Russische Federatie, uit Georgië, Nieuw Zeeland, (...).

De Kamer kan er ook bewust voor kiezen een parlementaire delegatie uit een land uit te nodigen. De Kamer is dan verantwoordelijk voor de hele organisatie van het bezoek. Veel aandacht werd besteed aan de ontvangst van een Australische parlementaire delegatie en de ontvangst van de Voorzitter van de Senaat van Roemenië met een delegatie Senatoren. Het betrof hier officiële tegenbezoeken aan Nederland. De Roemenen werden drie dagen ontvangen door de Eerste Kamer. Tijdens dit bezoek werd onder meer gesproken over de rol van de Senaten in het Europese samenwerkingsproces. De heer Vacaroui sprak onder meer met de minister-president, andere leden van de Nederlandse regering en overkoepelende organisaties gerelateerd aan het bedrijfsleven. Doorgaans brengt jaarlijks de Voorzitter van de Duitse Bundesrat, de Duitse Senaat, een bezoek aan de Eerste Kamer. Het voorzitterschap van de Duitse Bundesrat gaat jaarlijks over op een andere minister-president van een Duitse deelstaat. Op 23 juni 2010 ontvingen de beide Kamervoorzitters Jens Böhrens, Voorzitter van de Bundestag van de Bondsrepubliek Duitsland. Deze was door het terugtreden van President Köhler, op het tijdstip van zijn bezoek ook waarnemend Bondspresident van Duitsland. De Duitse Bondsraadvoorzitter bracht een officieel bezoek aan Nederland, en had eerder op de dag een ontmoeting met koningin Beatrix en demissionair minister-president Balkenende. De Kamervoorzitters hadden in het gebouw van de Eerste Kamer een onderhoud met hun Duitse collega over bilaterale aangelegenheden en actuele ontwikkelingen in Europees verband.

Bijzondere aandacht vragen bezoeken van staatshoofden en regeringsleiders die op uitnodiging van de Nederlandse regering naar Nederland komen. Als onderdeel van het officiële bezoek vindt doorgaans een ontvangst door de Staten-Generaal plaats. De afspraak met de Tweede Kamer is dat bij bezoek van staatshoofden het voortouw in de organisatie van het bezoek aan de Staten-Generaal bij de Eerste Kamer ligt. Het bezoek voltrekt zich in het gebouw van de Eerste Kamer. Bij bezoeken van regeringsleiders (niet-staatshoofden, ergo: minister-presidenten) ligt het initiatief bij de Tweede Kamer en vindt het bezoek in haar gebouw plaats.

Bij staatsbezoeken is de gang van zaken doorgaans dat voorafgaand aan een gesprek met Leden van beide Kamers een korte ontmoeting plaatsvindt met de Voorzitters van beide Kamers der Staten-Generaal. Aan de opening en afsluiting van de gedachtewisseling met de Leden wordt ook door beide Voorzitters invulling gegeven.¹

Een zeer bijzondere ontvangst vond plaats op 6 januari 2010. Op uitnodiging van Kamervoorzitter Van der Linden vond het eerste officiële bezoek van de Voorzitter van de Europese Raad, de heer Van Rompuy, aan een parlement van een EU-lidstaat plaats aan de Eerste Kamer, waar Van Rompuy sprak met de Voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer. Van

---

¹ Zie voor een overzicht van de ontvangsten in het kader van buitenlandse staatsbezoeken die in de huidige zittingsperiode hebben plaatsgehad de bijlage.

Rompuy is sinds 1 januari 2010 in functie als de eerste permanente Voorzitter van de Europese Raad. In een aansluitende persconferentie lichtte Van Rompuy aspecten van de nieuwe Europa 2020 strategie toe. Voorafgaand aan het bezoek van de Raadsvoorzitter hesen de Kamervoorzitters voor het eerst gezamenlijk de Europese vlag op het gebouwencomplex van de Staten-Generaal, i.c. de Mauritsstoren van de Eerste Kamer.

Officiële bezoeken aan het buitenland

Buitenlandse reizen van Kamerleden vinden doorgaans plaats in het kader van deelname aan vergaderingen van parlementaire assemblees en van commissies in EU-verband. Daarnaast vinden, als vermeld, werkbezoeken plaats en wordt deelgenomen aan verkiezingswaarnemingen.

In het kader van de procedure op basis van artikel 100 van de Nederlandse Grondwet is de Eerste Kamer betrokken bij de besluitvorming over uitzending van Nederlandse militairen. In het voorjaar van 2008 werden debatten gevoerd over «de huidige en toekomstige stand van de krijgsmacht, inclusief het bredere kader van de NAVO», en over de «3D-benadering» (*defence, diplomacy and development*).¹ De Kamer vroeg destijds de regering bij het overwegen van uitzending van Nederlandse militairen de «3D-benadering» als toetsingselement toe te voegen. In het herziene toetsingskader, dat de regering in juli 2009² aan de Kamer zond, is aan dit verzoek voldaan.

De commissie voor BDO achtte het tegen deze achtergrond wenselijk een bezoek te brengen aan de Nederlandse militairen in Afghanistan. Het bezoek diende om een completer beeld te kunnen vormen van de complexe omstandigheden waarin Nederlandse militairen hun taken vervullen en om de «3D-benadering» in de praktijk te zien. Begin mei 2009 bracht een delegatie van de Kamer een vierdaags bezoek aan Afghanistan, aan de hoofdstad Kaboel, aan Kandahar Airfield en aan de Nederlandse troepen in Tarin Kowt (Kamp Holland). De Eerste Kamer besloot vervolgens de regering te vragen hoe zij de coördinatie op strategisch niveau en specifiek ten aanzien van de balans tussen de militaire en civiele aspecten in Afghanistan denkt te kunnen bevorderen en aan te geven hoe zij de resultaten van de Nederlandse inzet in Afghanistan op het civiele vlak denkt te waarborgen na augustus 2010.

Incidenteel brengen Kamerdelegaties, op uitnodiging van een collega-parlement, een officieel bezoek aan een ander land. Het laatste officiële bezoek dat een meervoudig samengestelde delegatie van beide Kamers in het buitenland heeft gebracht, is het bezoek dat een delegatie van de Staten-Generaal, op uitnodiging van het Australische parlement en onder leiding van de vorige Voorzitter van de Eerste Kamer, Yvonne Timmerman-Buck, aan Australië bracht. Aanleiding voor het bezoek was de viering van 400 jaar vriendschap tussen Nederland en Australië. Tijdens de vele gesprekken werd gesproken over de bijzondere historische banden, maar vooral ook de uitstekende economische, sociale en politieke betrekkingen tussen Nederland en Australië. Ook werd tijdens het bezoek aandacht besteed aan de emigratie van Nederlanders naar Australië in de 20e eeuw en de verschillende aspecten van de huidige relatie op gebieden als kunst, cultuur, onderwijs, wetenschap, sport, buitenlands beleid en handel.

Geregeld ontvangt ook de Voorzitter van de Eerste Kamer uitnodigingen een officieel bezoek aan (een parlement in) een andere land te brengen³.

¹ Zie het Jaarbericht 2007–2008, p. 14–15.

² Zie Kamerstuk 30 162, nr. 11.

³ Zie voor een overzicht van de buitenlandse bezoeken van de Voorzitters van de Eerste Kamer in de huidige zittingsperiode de bijlage.

Activiteiten gericht op (wederzijdse dan wel unilaterale) technische bijstand.

De Griffier is lid van de Association of Secretary-Generals of Parliaments, een organisatie gelieerd aan de IPU. Binnen deze organisatie worden «best practices» op het terrein van gebruiken binnen en organisatie en management van parlementaire instellingen uitgewisseld. Met name landen met jonge democratieën gebruiken de know how die binnen ASGP aanwezig is voor parlementaire organisatieontwikkeling.

Met enige regelmaat ontvangt de Griffie op verzoek van het ministerie van Buitenlandse Zaken of NGO's als het Netherlands Institute for Multiparty Democracy, delegaties van buitenlandse parlementen die Den Haag in het kader van een studiereis bezoeken. Recentelijk zijn delegaties ontvangen uit Turkije, de Russische Federatie, Polen en Nigeria.

4. Verdere ontwikkeling parlementaire diplomatie Eerste Kamer

Algemeen

Voorop moet worden gesteld dat het deelnemen aan interparlementaire activiteiten een integraal onderdeel vormt van het parlementaire werk. **Parlementaire diplomatie verdient voluit erkenning als een belangrijk onderdeel van de buitenlandse politieke activiteiten van Nederland. Deelname aan parlementaire assemblees/ interparlementaire EU-vergaderingen verdient voluit erkenning als integraal onderdeel van het parlementaire werk**¹. De belangen van Nederland zijn dermate verweven met die van andere landen en van internationale organisaties waarvan Nederland deel uitmaakt, dat van parlementariërs verwacht mag worden dat zij zich permanent ook oriënteren op internationale ontwikkelingen en interparlementaire samenwerking zoeken op terreinen waar de nationale ontwikkelingen in hoge mate door de internationale ontwikkelingen (mede) worden bepaald. Van ministeries mag worden verwacht dat zij de belangrijke rol van de Leden van de Staten-Generaal op diplomatiek terrein erkennen en faciliteren. *Voorts mag van de regering worden verwacht dat, indien zij parlementariërs opneemt in Nederlandse delegaties die deelnemen aan internationale conferenties of een (handels)missie naar het buitenland uitvoeren, dan wel parlementariërs in de gelegenheid stelt aan een internationale conferentie deel te nemen (bijvoorbeeld de openingszitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties of een internationale klimaatconferentie), de uitnodiging daartoe zowel naar de Tweede als naar de Eerste Kamer uitgaat, waarbij het aantal plaatsen dat beschikbaar wordt gesteld een afgeleide is van de omvang van de beide Kamers (d.w.z.: 2:1).*

Binnen de Eerste Kamer leven er twee uitgangspunten die van invloed zijn op de (verdere) invulling aan en de vormgeving van de parlementaire diplomatieke activiteiten. De Eerste Kamer is al lange tijd **geen voorstander van het creëren van méér internationale (parlementaire) fora**. Wanneer er meer nieuwe interparlementaire organen worden ingesteld, dreigt het gevaar dat er overlap ontstaat met de werkzaamheden van reeds bestaande instellingen en organen. Afbouw van instellingen moet niet uit de weg worden gegaan, wanneer deze hun zelfstandige functie verloren hebben².

Een ander uitgangspunt dat binnen de Kamer leeft, is het streven naar **rationalisatie**. Rationalisatie wordt omschreven als een zo gunstig mogelijke organisatie van de productie met het doel de prestatie te verhogen en kracht, tijd en geld te besparen. **Binnen de context van interparlementaire samenwerking zou men ook kunnen zeggen:**

¹ De regering heeft toegezegd zeer spoedig een wetsvoorstel te zullen indienen inzake de honorering van deze werkzaamheden voor Leden van de Eerste Kamer.

² Vergelijk het besluit tot opheffing van de West-Europese Unie nadat was vastgesteld dat de meeste taken van de WEU ondergebracht waren bij de Europese Unie.

- **het integreren van de nationale en internationale parlementaire activiteiten teneinde de effectiviteit te vergroten**
- **het bevorderen van de efficiëntie en daadkracht van de bestaande parlementaire assemblees, en**
- **het versterken van de samenwerking tussen de reeds bestaande assemblees teneinde de effectiviteit van de parlementaire controle op regeringsbeleid in verschillende fora te vergroten.**

Rationalisatie en focus zorgen dus voor een verhoogd en daardoor tastbaarder resultaat van de diplomatieke activiteiten en zorgen er voor dat de ondernomen activiteiten een beperkter beroep doen op de beschikbare middelen en tijd.

Voor de Eerste Kamer geldt altijd dat het parttime karakter van het lidmaatschap, als ook de naar internationale maatstaven bezien kwantitatief bescheiden ambtelijke ondersteuning, grenzen stelt aan wat er mogelijk is. Er zullen dus altijd **rationele keuzes** moeten worden gemaakt uit de schier onbegrensde mogelijkheden die er zijn om internationaal actief te zijn. Selectiviteit is geboden. Gelet hierop heeft de Eerste Kamer ook steeds afgezien van het ingaan op uitnodigingen te komen tot het opzetten van gestructureerde bilaterale **vriendschaps-groepen** met andere Senaten of andere parlementen. Het verdient de voorkeur **bilaterale parlementaire contacten** zoveel mogelijk te organiseren **in de marge van internationale vergaderingen**. Dergelijke contacten kunnen, zo leert de ervaring, ook goed tevoren gepland worden.

Een aanzienlijk deel van de diplomatieke activiteiten richt zich op de Europese Unie. Nationaal beleid en Europees beleid zijn nauw met elkaar verweven. Binnen de Europese Unie is, mede door de diplomatieke inspanningen vanuit de Eerste Kamer, de rol van de nationale parlementen versterkt. De Eerste Kamer heeft na een uitvoerige Europese herbezinning haar werkwijze aangepast aan de belangrijke rol die parlementen thans binnen het Europese wetgeving- en beleidsproces kunnen vervullen. De nieuwe Europese werkwijze¹ is voluit in de fase van implementatie. De procedures brengen mee dat er over vitale dossiers interparlementaire afstemming kan zijn. Daartoe worden primair digitale kanalen als IPEX benut. Met de Tweede Kamer wil de Eerste Kamer snel de mogelijkheid van **videoconferencing** ontwikkelen, opdat in vergaderverband afstemming tussen vakcommissies kan plaatsvinden, zonder dat dit tijdrovend reizen vergt. De eerste bevindingen met de nieuwe werkwijze zullen later dit jaar worden geëvalueerd. Daarbij zullen ook de eerste ervaringen met interparlementaire contacten in het kader van de nieuwe bevoegdheden van de nationale parlementen betrokken worden.

Hieronder treft u enige voorstellen aan, gericht op verdere verbetering van de interparlementaire activiteiten van (Leden van) de Eerste Kamer, zulks volgens de rubricering die in paragraaf 3 die is aangehouden.

Deelname aan interparlementaire assemblees en vergaderingen

De inzet van leden van de Eerste Kamer in de interparlementaire assemblees en vergaderingen vindt internationaal veel waardering. Toch zou het werk dat in die gremia wordt verricht door (consequente toepassing van) een aantal maatregelen verder aan kracht kunnen winnen. Daartoe wordt het volgende voorgesteld:

- a) **adequate voorbereiding en vaststelling van de inbreng in vergaderingen van assemblees/Europese vergaderingen (COSAC/COFACC/CODAC) in de daartoe geëigende commissies**

---

¹ Kamerstuk 30 953 H.

- van de Eerste Kamer; daar bezien of vanuit Nederland een gemeenschappelijk standpunt kan worden ingebracht;**
- b) een adequate (mondelijke) terugkoppeling na afloop van de interparlementaire activiteiten in commissieverband door het agenderen van de in een assemblee en/of conferentie aangenomen stukken (resoluties, rapporten, aanbevelingen);**
  - c) relevante uitkomsten van interparlementaire activiteiten meenemen bij debatten met de regering (bijvoorbeeld Algemene Politieke Beschouwingen, Algemene Europese Beschouwingen);**
  - d) ministers bij gebleken belangstelling voor onderwerpen op de agenda van de ministerraad uitnodigen om te rapporteren over de voortgang in de besluitvorming in de ministerraden van de onderscheiden internationale organisaties waarbij ook verantwoord kan worden op welke wijze de ministerraden zijn omgegaan met rapporten en aanbevelingen van parlementaire assemblees;**
  - e) de ministers van Buitenlandse Zaken en/of Justitie uitnodigen voorafgaand aan de jaarlijkse ministeriële conferentie van de Raad van Europa overleg te voeren over de inzet van Nederland tijdens die conferentie;**
  - f) in aanmerking genomen het feit dat de Speakers conferences van de EU na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon aan betekenis hebben gewonnen, worden de agenda's van deze conferenties en de belangrijkste stukken voor advies geagendeerd in de commissie ESO; tevens wordt daarmee een goede coördinatie vanuit Nederland bereikt van het werk binnen de Speakers Conference en de COSAC;**
  - g) de inzichtelijkheid van het werk dat in interparlementaire assemblees/vergaderingen wordt verricht, kan worden vergroot door consequente berichtgeving op de website van de Eerste Kamer over de bijdragen die vanuit de Eerste Kamer zijn geleverd, als ook over de besluiten die de Assemblee/interparlementaire EU-commissie heeft genomen; daartoe wordt de griffie Interparlementaire Betrekkingen gevraagd korte verslagen van vergaderingen binnen het kader van de parlementaire assemblees te maken en zet de griffie van de Kamer het gebruik voort korte verslagen te maken van interparlementaire vergaderingen in EU-verband;**

Ontvangsten van hoge buitenlandse functionarissen en parlementaire delegaties

Voor wat betreft staatsbezoeken ligt het initiatief voor de uitnodiging bij de regering. Het in de bijlage weergegeven overzicht van staatsbezoeken die de afgelopen jaren hebben plaatsgehad, laat zien dat uitnodigingen van regeringszijde niet lichtvaardig uitgaan, maar dat de uitnodigingen berusten op een zorgvuldige afweging van de betekenis van een bezoek voor de bilaterale verhouding van het desbetreffende land en Nederland, ook in de internationale context. Een bezoek aan de Staten-Generaal in het kader van een staatsbezoek moet niet als protocollaire verplichting worden gezien, maar moet gelden als een inhoudelijk-politiek hoogtepunt binnen het bezoek.

Op diverse in de bijlage weergegeven bezoeken heeft de Eerste Kamer destijds met tevredenheid teruggezien. Een enkel keer (bij voorbeeld het bezoek van de President van Chili) was de tijdsruimte die voor de Staten-Generaal zo beperkt dat een wat dieper gaande gedachtewisseling nauwelijks mogelijk was. Van de kant van de (Voorzitters van) de Kamers is dan ook bij het ministerie van Buitenlandse Zaken en het Kabinet der Koningin bepleit het bezoek aan de Staten-Generaal naar tijdsruimte het

gewicht te geven dat de Staten-Generaal toekomt. **Plaats en betrokkenheid van de Staten-Generaal bij een staatsbezoek moeten helder zijn. De inhoudelijke voorbereiding van het bezoek aan de Staten-Generaal kan, zoals gebruikelijk was, via de commissies voor buitenlandse zaken van de beide Kamers ter hand worden genomen.**

Ook op initiatief van de Kamer zelf kunnen belangrijke buitenlandse functionarissen of parlementaire delegaties uitgenodigd worden voor een bezoek. In de tweede helft van 2010 vinden op initiatief van de voorzitter van de Eerste Kamer en op uitnodiging van de beide Kamervoorzitters officiële bezoeken plaats van de Voorzitter van het Europees Parlement Jerzy Buzek en de Voorzitter van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa Mevlüt Çavuşoğlu¹. Op initiatief van de Voorzitter zijn uitnodigingen uitgegaan aan de Voorzitter van de Nationale Assemblee van Zuid-Afrika, de Voorzitter van de Majelis Permusyawaratan Rakyat, (Beraadslagende Volksassemblee) van Indonesië, de (oud-)minister-president van Nordrhein-Westfalen en diverse Eurocommissarissen.

De Voorzitter pleegt zijn voornemen een belangrijke buitenlandse functionaris of een delegatie uit te nodigen in het College van Senioren aan de orde te stellen. In de toekomst zal zulks ter verhoging van de transparantie, aan de hand van een korte notitie (1 A4) geschieden waarin aan de hand van de criteria in de volgende paragraaf gemotiveerd wordt waarom een uitnodiging aan de desbetreffende persoon voor Nederland/de Eerste Kamer belangrijk moet worden geacht. Bij het uitnodigenbeleid zal in aanmerking worden genomen dat er grenzen zijn aan de beschikbare tijd van Kamerleden.

Verzoeken van buitenlandse parlementaire delegaties om in de Eerste Kamer ontvangen te worden, worden door de Griffier aan de commissie BDO voorgelegd, voorzien van een advies hoe op het verzoek zou kunnen worden gereageerd. Doel, nut en rationaliteit zullen worden afgewogen tegen tijdsbeslag en praktische inpasbaarheid van de ontvangst.

Officiële bezoeken aan het buitenland

De Eerste Kamer betracht, zoals bovenstaand overzicht laat zien, terughoudendheid met het in breder delegatieverband bezoeken van andere landen. Aan het ingaan op uitnodigingen om een ander land met een ruimere delegatie te bezoeken, pleegt een zorgvuldige afweging in het College van Senioren vooraf te gaan. Voorgesteld wordt deze praktijk zo voort zetten. Uitgangspunt kan zijn in een parlementaire zittingsperiode tweemaal (?) een reis met een meervoudige parlementaire samenstelling van aanzienlijke diplomatieke importantie zal worden gemaakt. Thans vindt de afweging plaats of (samen met de Tweede Kamer) een officieel bezoek moet worden gebracht aan de Russische Federatie. Een uitnodiging van de Voorzitter van de Federatieraad van Rusland is al geruime tijd voorhanden.

Geregeld ontvangt de Voorzitter van de Eerste Kamer uitnodigingen voor bezoeken aan het buitenland. Een lijst met actuele uitnodigingen is in de bijlage bijgevoegd. Uiteraard is het onmogelijk op alle uitnodigingen in te gaan. Ook hier moet sprake zijn van selectiviteit.

Bij de afweging al dan niet op een uitnodiging in te gaan wordt een aantal factoren betrokken:

---

¹ Het bezoek van de heer Çavuşoğlu vond plaats op dinsdag 26 oktober; het bezoek van de heer Buzek wordt mogelijk uitgesteld naar begin 2011.

- rechtstreeks belang van een bezoek voor Nederland/de Eerste Kamer; mogelijkheid via een bezoek de betrekkingen tussen Nederland en het desbetreffende land te versterken; mogelijkheid via een bezoek de reputatie van Nederland te versterken;
- het gaat om een land waarmee Nederland historische banden heeft;
- het gaat om een land dat een grote rol speelt in het besluitvormingsproces op Europees/mondiaal vlak;
- het gaat om een land waarmee Nederland een bijzondere ontwikkelingsrelatie heeft;
- het gaat om een land waarvoor geldt dat aan een bezoek bijzondere betekenis wordt toegekend in de context van de vigerende, actuele situatie;
- mogelijkheid via een bezoek democratische/rechtstatelijke waarden kracht bij te zetten;
- mogelijkheid via een bezoek het belang van de waarborging van mensenrechten kracht bij te zetten;
- de mogelijkheid om complementair aan het Nederlandse regeringsbeleid strategische doelstellingen van Nederland op buitenlands politiek terrein te realiseren.

De Voorzitter stelt zich voor over een periodiek werkprogramma van buitenlandse bezoeken de commissie BDO te informeren. Voorts zal hij bij de voorbereiding van een bezoek de commissie consulteren over aan de orde te stellen thema's. Van ieder bezoek vindt berichtgeving plaats op de website van de Eerste Kamer en wordt (voor zover mogelijk) een kort verslag gemaakt dat als Kamerstuk openbaar wordt gemaakt.

Wanneer in delegatieverband een buitenlandse reis wordt gemaakt, is het wenselijk dat, analoog aan de voorbereiding van deelname aan internationale vergaderingen, de inbreng in de besprekingen die in het gastland worden gevoerd, binnen de delegatie goed wordt voorbereid. Uiteenlopende opvattingen kunnen uiteraard tot uitdrukking komen, maar over eventuele gemeenschappelijke inzet en gedrag tijdens de gesprekken dient voorafgaand constructieve afstemming plaats te vinden.

Activiteiten gericht op (wederzijdse dan wel unilaterale) technische bijstand.

In het licht van de beperkte personele capaciteit van de Eerste Kamer betracht de Griffier terughoudendheid in het (doen) deelnemen aan interparlementaire (ambtelijke) activiteiten en het ontvangen van buitenlandse (ambtelijke) delegaties. Voorgesteld wordt die lijn voort te zetten. Niettemin blijft participatie in de interparlementaire ambtelijke netwerken van belang om goede ondersteuning te bieden diplomatieke activiteiten van Voorzitter en Leden. De ervaring heeft voorts geleerd dat de werkwijzen binnen (de ambtelijke organisatie van) de Eerste Kamer voor buitenlandse parlementen soms een voorbeeldfunctie hebben. Tegemoetkomen aan verzoeken om informatieoverdracht over de organisatie van het parlementaire werk en de parlementaire gang van zaken rond wetgeving en beleid (ook Europees) draagt bij tot een positief beeld over de Eerste Kamer in internationaal verband.

I Voorbeelden van diplomatieke activiteiten

De diplomatieke activiteiten op internationaal vlak die in de achterliggende jaren zijn ondernomen, kunnen aan de hand van enkele voorbeelden worden geïllustreerd¹. Daarbij komt tot uitdrukking dat effectief internationaal opereren een goede voorbereiding en een zeer alert volgen van de ontwikkelingen in eigen huis vergt. Commissies spelen daarbij een grote rol.

Europees Bureau voor de Grondrechten

In december 2004 sprak de Europese Raad het voornemen uit het bestaande Europees Waarnemingscentrum tegen Racisme en Xenofobie te willen omvormen tot een Europees Bureau voor de Grondrechten. Vanaf dat moment heeft een zeer intensieve behandeling van dit specifieke Europese voorstel plaatsgevonden in de Eerste Kamer. Het dossier werd twee jaar lang op de voet gevolgd door de senatoren. Uiteindelijk werd op de avond van de beslissende Europese Raadsvergadering in december 2006 een compromis bereikt tussen de Eerste Kamer en de regering.

In het voorjaar van 2006 was daarover reeds een plenair debat gevoerd waarbij de Kamer met één stem sprak en een motie² aannam waarin zij de regering verzoekt niet in te stemmen met de bestaande verordening tot oprichting van een Europees Bureau voor de Grondrechten.

De bezwaren van de Eerste Kamer tegen dit Europese voorstel waren feitelijk drieërlei. Ten eerste was de Kamer van mening dat nieuwe scheidslijnen op het Europese continent zouden ontstaan indien een EU-bureau werd opgericht dat een juridische reikwijdte zou hebben over alleen de EU-lidstaten, terwijl mensenrechten nu juist een aandachtspunt is van de Raad van Europa, dat méér Europese landen bestrijkt. Enigszins hiermee samenhangend was het tweede bezwaar dat er geen dubbeling met de werkzaamheden van de Raad van Europa zou moeten plaatshebben. Het derde bezwaar betrof de rechtsgrondslag van het voorstel, artikel 308 van het EG-Verdrag. Dit artikel wordt veelal ingezet als laatste redmiddel indien geen ander verdragsartikel adequate juridische basis biedt voor het presenteren van een voorstel. Ook achtte de Kamer dit artikel geen rechtmatig rechtsbasis omdat het artikel deel uitmaakt van het EG-Verdrag en de Europese doelstelling voor het daadwerkelijk oprichten van het Europees Bureau voor de Grondrechten, namelijk de waarborging van de grondrechten, terug te vinden is in een ander verdrag, specifiek het EU-Verdrag. Gerelateerd aan het vraagstuk van de rechtsbasis was de Kamer bovendien van mening dat het Europees rechtelijk onjuist zou zijn indien een (supranationaal) EU-bureau zich zou mogen bemoeien met intergouvernementele aangelegenheden op het terrein van justitie en binnenlandse zaken (JBZ).

De bezwaren van de Kamer ten aanzien van dit Europese voorstel betroffen noties die de Eerste Kamer ook hanteert bij de toets van nationale wetsvoorstellen: de rechtmatigheid, de doelmatigheid en de handhaafbaarheid van een voorstel.

Daar het nieuwe Bureau in Wenen gevestigd zou worden, streefde het Oostenrijkse EU-voorzitterschap (januari – juni 2006) naar afronding van het voorstel tijdens de Europese Raad van juni 2006. Deze opzet slaagde niet. Op aandringen van de Eerste Kamer had de Nederlandse regering aangegeven dat het vinden van een compromis inderdaad niet tot de verwachtingen behoorde. De waarneming dat het dossier niet uitsluitend in de Nederlandse Eerste Kamer maar ook bij sommige andere parle-

¹ Mede ontleend aan de jaarberichten van de Eerste Kamer 2006–2007, 2007–2008 en 2008–2009.

² Motie inzake het niet instemmen met een verordening tot oprichting van een agentschap van de EU voor de grondrechten (EK 22 112, letter O).

menten op bezwaren stuitte, deed dan ook aan het begin van het parlementair jaar 2006–2007 de Kamer opnieuw besluiten het dossier met grote aandacht en zorg te blijven volgen. Inmiddels waren de Europese onderhandelingen wel zo gevolgd dat het integraal aan de ontwerpverordening gehechte ontwerpbesluit om de werkzaamheden van het Bureau voor de Grondrechten uit te breiden naar de zogenoemde derde pijler (Justitie en Binnenlandse Zaken) officieel werd geagendeerd op de JBZ-raad in het najaar van 2006. Het Europese streven was en bleef operationaliteit van het Bureau per 1 januari 2007.

Het specifieke JBZ-besluit was onderhevig aan het formele instemmingsrecht van de Staten-Generaal verkregen op basis van de Goedkeuringswet van het Europese Verdrag van Maastricht (1992)¹. De Nederlandse regering diende instemming te verkrijgen van de Eerste Kamer alvorens op Europees niveau instemming te kunnen verlenen aan het betreffende besluit. De Kamer verleende echter geen instemming. Op Europees niveau werd het besluit dan ook niet genomen, maar werd het besluit samen met de verordening doorgeschoven naar de Raad aan het begin van december 2006.

De Eerste Kamer zocht, gelet op deze naderende besluitvorming in Europa, nogmaals contact met de parlementen van de EU-lidstaten en verzocht deze zich een laatste maal te buigen over het specifieke voorstel. Uit de correspondentie was gebleken dat ook de parlementen van Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk nog knelpunten zagen. Op nationaal niveau informeerde de Nederlandse regering per brief de Eerste Kamer over de laatste stand van zaken. Hierin werd beargumenteerd dat in het aangepaste voorstel werd tegemoet gekomen aan de bezwaren van de Kamer. Vlak daarna bereikte echter een nieuwe, herziene tekst van het voorstel via een andere weg de Kamer. Op basis van deze informatie besloot de Kamer een laatste poging te wagen en gelastte een spoed-overleg met de bewindspersonen op de avond van de Raad waarin definitieve besluitvorming zou plaatsvinden.

In het herziene voorstel zagen de Kamerleden nog twee belangrijke knelpunten. Allereerst werd het niet opportuun geacht dat landen waarmee de Europese Unie een associatie of stabilisatieovereenkomst heeft, ook mogen deelnemen aan het Europees Bureau voor de Grondrechten. Een dergelijke deelname zou wederom kunnen leiden tot nieuwe scheidslijnen op het Europees continent en zou daarenboven niet in lijn zijn met het juridische mandaat (geografische reikwijdte van de Europese Unie) van het Bureau. Ten tweede werd het vanuit juridisch oogpunt niet correct geacht dat het ontwerpbesluit over de uitbreiding van de werkzaamheden naar het JBZ-terrein zou worden vervangen door een verklaring daaromtrent van de lidstaten, gehecht aan de beraadslagingen van de Raad. Deze constructie, die was gepresenteerd als oplossing voor de ontbrekende steun aan het specifieke ontwerpbesluit, werd door Kamerleden gezien als een onwenselijke constructie waarmee alsnog uitvoering gegeven zou worden aan het ontwerpbesluit en waarbij bovendien het parlementaire instemmingsrecht werd omzeild.

Na een intensieve gedachtewisseling tussen Kamer en regering werd uiteindelijk een compromis bereikt. De regering zegde toe in de toekomst niet in te zullen stemmen met Europese voorstellen om landen waarmee de Europese Unie een associatie of stabilisatieovereenkomst heeft gesloten, te laten deelnemen aan het Europees Bureau voor de Grondrechten. Voor een dergelijk besluit is unanimité vereist in de Raad. Ten tweede zegde de regering toe een separate verklaring te zullen afgeven namens de Nederlandse regering waarin zou worden gesteld dat

---

¹ Staatsblad 1992, nr. 692.

Nederland geen bevoegdheden toekent aan het Bureau op het terrein van JBZ. Aldus geschiedde.

De verordening tot oprichting van een Europees Bureau voor de Grondrechten werd op 15 februari 2007 formeel aangenomen in de Raad¹ en trad per 1 maart 2007 in werking. Na twee jaar welhaast tweewekelijkse agendering van het Europees voorstel in de Eerste Kamer, zij het plenair of in commissieverband, was de Eerste Kamer er in geslaagd Europese besluitvorming daadwerkelijk te beïnvloeden. Beïnvloeding vanuit noties waarop de Eerste Kamer zich ook bij de toets van nationale wetgeving baseert.

Europese agentschappen

Geregeld is in Europadebatten vanuit de Eerste Kamer zorg geuit over de toenemende aanwas van Europese agentschappen en de institutionele en democratische inbedding van deze agentschappen in Europa. De Eerste Kamer had daarover – via de regering – een voorlichtingsaanvraag bij de Raad van State ingediend. Het rapport van de Raad van State onderstreepte de zorgen van de Eerste Kamer, welke ook terugkwamen in de regeringsreactie op het rapport van de Raad van State.

In het parlementair jaar 2006–2007 heeft de Eerste Kamer het dossier over de Agentschappen voor het eerst internationaal op de agenda geplaatst. Dit leidde ertoe dat in september van 2006 op Europees parlementair niveau werd besloten het vraagstuk van de agentschappen nader te bestuderen en op een later tijdstip inhoudelijk te bespreken.

Op nationaal niveau werd besloten het advies van de Raad van State en de regeringsreactie te bespreken in een mondeling overleg met de regering. Aldus geschiedde op 31 januari 2007. De belangrijkste uitkomst van dit overleg was de overeenstemming dat terughoudendheid betracht zou moeten worden bij de realisatie van nieuwe Europese agentschappen. In referentie naar de Eerste Kamerbehandeling van het Europees voorstel voor een Bureau voor de Grondrechten wees de regering ook duidelijk naar de verantwoordelijkheid die nationale parlementen hierbij hebben. In de Eerste Kamer heeft dit alles geleid tot het realiseren van een eigen parlementair toetsingsinstrumentarium² dat gehanteerd kan worden bij nieuwe Europese voorstellen voor oprichting van een agentschap.

Vieringen rond 50-jarig jubileum Europese samenwerking

Op uitnodiging van het Italiaanse parlement zijn alle Voorzitters van de nationale parlementen van de lidstaten van de Europese Unie en het Europees Parlement tezamen met enkele Kamerleden genodigd om – in het land waar de eerste Europese verdragen waren ondertekend – het vijftigjarig jubileum van Europese samenwerking te vieren. Van 21 t/m 23 maart werd in Florence en Rome uitgebreid stilgestaan bij Europa, het verleden en de toekomst. In het kader van de (verlenging van de) Europese reflectieperiode, ingesteld na de negatieve uitslagen van het Franse en Nederlandse referendum in 2005, werden deze dagen tevens aangegrepen om het belang van de Europese samenwerking te onderstrepen. Een seminar met wetenschappers en parlementsleden bracht meer originele ideeën aan het licht en benadrukte nogmaals de verantwoordelijkheid die bovenal parlementen hebben om de betrokkenheid van de burgers bij het Europese integratieproces te bevorderen. Tijdens de officiële viering in het Italiaanse senaatsgebouw stonden verschillende voormalige en huidige Europese leiders en parlementsvoorzitters stil bij het vijftigjarige jubileum. De Voorzitter van de Eerste Kamer was gevraagd een bijdrage namens de Staten-Generaal te leveren.

¹ Gepubliceerd in het Publicatieblad EU L53 van 22 februari 2007.

² Zie dossier E050047 «Ontwerp Interinstitutioneel Akkoord betreffende een kader voor Europese regelgevende agentschappen» op www.europapoort.nl.

Ook om de stilte na het «nee» van Nederland tegen het constitutioneel verdrag inzake de Europese Unie te doorbreken en de bezinning over Europa en de Europese samenwerking in ons land een nieuwe impuls te geven besloot de Eerste Kamer bij gelegenheid van het 50-jarig jubileum van het Verdrag van Rome een conferentie te organiseren over Europa met studenten, waarbij ook de leden van de Tweede Kamer waren uitgenodigd. Alle Nederlandstalige universiteiten uit België en Nederland, met meer dan 300 studenten, waren vertegenwoordigd op 9 maart 2007 in de Ridderzaal.

De Voorzitter van de Eerste Kamer opende de conferentie, onder andere met de uitspraak dat Nederland zich moest ontworstelen uit de wurggreep van de referendumuitslag en de schijn van de angst voor de kiezer diende in te ruilen voor de durf tot het nemen van verantwoordelijkheid. Vervolgens zette oud premier Eyskens van België zijn visie over Europa uiteen.

Het belangrijkste deel van de conferentie waren de debatten tussen de studenten en de Kamerleden over vier uiteenlopende Europese onderwerpen: Europa als waardengemeenschap, de grenzen van de Unie, economie & milieu en tenslotte de institutionele toekomst van de Europese Unie. Elk onderwerp werd ingeleid door een student én door een Kamerlid. Op basis van deze inleidingen en een vooraf gedeponeerde stelling vond het debat tussen de studenten, met de Kamerleden en de zaal plaats. En marge van deze debatten werd de zaal, waarin behalve studenten ook vele genodigden hadden plaatsgenomen, gevraagd te stemmen over enkele stellingen.

De opzet van de Eerste Kamerconferentie is verwerkt in een model dat eind mei 2007 werd aangeboden aan alle Voorzitters van nationale parlementen in de Europese Unie opdat ook deze parlementen mogelijk een dergelijke bijeenkomst kunnen organiseren voor het vergroten en verbreden van de betrokkenheid bij Europa.

Toetreding van de EG/EU tot het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens

In 2006 namen enkele Eerste Kamerleden in de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa (PACE¹) het initiatief tot het indienen van een resolutie inzake de toetreding van de EG/EU tot het Europees verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM). Het initiatief dat gesteund werd door zowel vóór- als tegenstanders van het Europees Constitutioneel Verdrag was er op gericht de toetredingsonderhandelingen zo spoedig mogelijk te laten aanvangen zodat – indien een adequate Europese rechtsbasis gevonden zou zijn – toetreding welhaast direct zou kunnen plaatsvinden. De resolutie werd in de PACE met een grote meerderheid aangenomen.

In afwachting van de verdere parlementaire procedure in de PACE, werd in de Eerste Kamer besloten dit initiatief pro-actief te steunen, alsmede te pogen de steun te krijgen van andere nationale parlementen in de Europese Unie en van de Nederlandse regering.

Op nationaal niveau werden schriftelijke vragen gesteld aan de regering. De vragen, die toegespitst waren op het verzoek tot steun en pro-actief optreden van de regering, werden namens alle fracties in de Eerste Kamer ingezonden. De regering antwoordde het initiatief te beschouwen als extra steun voor het regeringsstandpunt dat de Europese Unie moet toetreden tot het EVRM. Het werd evenwel niet opportuun geacht specifiek voor dit voorstel vooruit te lopen of een mogelijk nieuwe Europese verdragswijziging. De regering zegde toe zich in te (blijven) zetten voor toetreding tot het EVRM, zoals ook was neergelegd in het Europees Constitutioneel Verdrag. Eenzelfde toezegging werd herhaald in het Europees debat op 13 maart 2007.

¹ Pace naar de Engelse afkorting «Parliamentary Assembly of the Council of Europa».

Op EU-niveau werd besloten steun te vragen van de parlementen van de lidstaten. Daartoe werd de PACE-motie, op verzoek van de Eerste Kamer, geagendeerd in de conferentie van de parlementaire commissies die zich bezig houden met Europese zaken, de zogenoemde *Conférence des Organes Spécialisés dans les Affaires Communautaires et Européennes des Parlements de l'Union européenne* (COSAC). Het moge voor zich spreken dat toetreding tot het EVRM zal leiden tot een grotere coherentie tussen Europese wetsvoorstellen en de bescherming van de mensenrechten alsmede dat de bescherming van de burgers op Europees niveau eenzelfde zal komen als al op nationaal niveau. Toch was het voorstel relatief beladen gelet op het momentum van indiening als vanuit politiek opzicht.

Ten eerste waren de Europese meningen verdeeld over het voorstel omdat het deel uitmaakte van het Europees Constitutioneel Verdrag en dit Verdrag weliswaar in Nederland was weggestemd, maar welhaast nog springlevend was in andere Europese lidstaten. De initiatiefnemers in de Eerste Kamer wensten nu juist met het initiatief de ontstane impasse over dat Verdrag te doorbreken door een voorstel te presenteren dat inhoudelijk op weinig weerstand zou stuiten. Ten tweede was op het niveau van de lidstaatregeringen gebleken dat niet alle lidstaten unaniem van mening waren dat de Europese Unie zou moeten toetreden tot het EVRM. Allereerst zou bepaald moeten worden wat de toekomstige status van het EU Handvest voor de Grondrechten zou worden en tenslotte werd gevreesd voor een dubbele jurisdictie van het Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg en het Europese Hof in Luxemburg.

Ondanks deze scherpe tegenstellingen slaagde de Eerste Kamerdelegatie naar de COSAC conferentie in november 2006 erin, met steun van alle parlementaire delegaties, in de conclusies te laten opnemen dat toetreding van de EU tot het EVRM werd gesteund. Het bleek een brug te ver om expliciet af te spreken dat de toetredingsonderhandelingen zo spoedig mogelijk geopend zouden moeten worden. Desalniettemin was een belangrijke stap gezet. De Voorzitter van de Eerste Kamer heeft in een tweetal toespraken ook opgeroepen tot toetreding van de Europese Unie tot het EVRM, te weten tijdens een buitengewone conferentie van de Association of European Senates in Praag op 28 en 29 september 2006, ter gelegenheid van het tienjarige bestaan van de Tsjechische senaat en tijdens de conferentie van parlementsvoorzitters van de Europese lidstaten van 24 t/m 27 mei 2007 in Bratislava.

De inspanningen van de Eerste Kamerleden op Europees niveau vonden vervolgens de neerslag in de resolutie van de PACE over dit specifieke voorstel. In de PACE werd daarop besloten dat nader onderzoek verricht zal worden naar de mogelijkheden om de onderhandelingen te openen en de modules waaronder en de wijze waarop de toetreding daadwerkelijk gestalte kunnen krijgen. De hiertoe aangestelde rapporteur was een lid van de Eerste Kamer¹. De activiteiten vanuit de Eerste Kamer hebben er stellig toe bijgedragen dat in het Verdrag van Lissabon een rechtsbasis is gecreëerd voor toetreding tot het EVRM tot de Europese Unie.

Jaarlijkse conferentie van de Associatie van Europese Senaten

In 2000 werd in Parijs de Associatie van Europese Senaten opgericht.² De oprichting was enerzijds ingegeven door de wens het belang van tweekamerstelsels binnen een parlementaire democratie te ondersteunen en anderzijds door de belangrijke rol die senaten spelen in de ontwikkeling van de «Europese gedachte». De Associatie heeft vijftien leden, te weten de *Bundesrat* in Duitsland, de *Bundesrat* in Oostenrijk, de Senaat in België, de *Vijeće Naroda* (het Huis der Volkeren) in Bosnië-Herzegovina, de

---

¹ Het Eerste Kamerlid prof.dr. M.L. Bemelmans-Videc.

² Zie www.senateurope.org.

Senado in Spanje, de *Sénat* in Frankrijk, de *Senato* in Italië, de Eerste Kamer in Nederland, de *Senat* in Polen, de *Senat* in Roemenië, de *Совет Федерации* (Federatieraad) in Rusland, de *Državni Svet* (Staatsraad) in Slovenië, de *Ständerat* in Zwitserland, de *Senat* in Tsjechië, het *House of Lords* in het Verenigd Koninkrijk en één orgaan met een waarnemersstatus, de *Conseil d'État* van Luxemburg.

In het voorjaar van 2008 werd tijdens de jaarlijkse conferentie van de Associatie unaniem ingestemd met de kandidaatstelling van de Nederlandse Eerste Kamer voor de bijeenkomst in 2009. De Eerste Kamer wenste het evenement in het teken te stellen van de Europese vieringen, zoals het vijftigjarig bestaan van de Verdragen van Rome in 2007, het vijftigjarig bestaan van het Europees Parlement in 2008 en het zestigjarig bestaan van de Raad van Europa alsmede het vijftigjarig bestaan van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (beide in 2009). Deze vieringen illustreerden de toegenomen eenheid en ontwikkeling die Europa in de afgelopen decennia heeft doorgemaakt.

De beginselen van democratie, rechtsstaat en mensenrechten vormen een onmisbaar fundament. De internationale uitdagingen, uiteenlopend van energiezekerheid tot de strijd tegen het terrorisme, vragen om een gezamenlijke aanpak. Als vertegenwoordigers van de Europese burgers en hoeders van de democratische beginselen, spelen de parlementen een belangrijke rol in het versterken van de samenwerking binnen Europa. Parlementaire betrokkenheid en parlementaire diplomatie hebben de afgelopen jaren aan belang gewonnen. In een tweekamerstelsel hebben senaten een eigen verantwoordelijkheid om invulling te geven aan de rol die zij kunnen spelen op het Europese continent. De Voorzitters van de senaten aangesloten bij de Associatie werd verzocht tijdens de *XIth Conference of the Association of European Senates* in de Eerste Kamer uiteen te zetten hoe zij invulling geven aan deze rol. De bijdragen van de Voorzitters varieerden van een uiteenzetting van constitutionele hervormingen in het kader van integratie in de Europese structuren tot de oproep het ratificatieproces van het Europese Verdrag van Lissabon spoedig af te ronden.¹ De Voorzitter van de Eerste Kamer stond in haar bijdrage stil bij de kwetsbaarheid van de mondialisering, de internationale uitdagingen en de noodzaak om gezamenlijk een Europees antwoord te vinden op deze uitdagingen inclusief de financiële en economische crisis. Daarbij dienen naar haar opvatting twee misvattingen te worden tegengesproken. Een sterker Europa betekent niet per definitie zwakkere nationale staten, en sterkere staten leiden niet automatisch tot een zwakker Europa. Een sterk Europa heeft sterke lidstaten nodig én sterke parlementen, ook senaten.

Ter afsluiting van de conferentie werd een gezamenlijke verklaring van de senaatsvoorzitters aangenomen.² In deze verklaring werd de rol van senaten voor de waarborging van de kwaliteit van en samenhang tussen nationale en internationale wetgeving benadrukt. De Voorzitters onderschreven de intentie om het bewustzijn – met name bij de jongere generaties – van het belang van mensenrechten, democratie en rechtsstaat te vergroten. Er werd steun uitgesproken voor de toetreding van de Europese Unie tot het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en opgeroepen tot het tijdig ratificeren van Conventies en Protocolen van de Raad van Europa. Tevens werden zorgen geuit om de financiële en economische crisis en stelden de Senaatsvoorzitters – binnen de constitutionele mogelijkheden – alles te zullen doen om deze crisis te verlichten. Een gezamenlijk optreden en coördinatie binnen Europa werd daartoe als belangrijk instrument gezien. In de slotverklaring werd de kandidatuur van de Nederlandse Eerste Kamer neergelegd voor het wederom organiseren van de conferentie in 2015, wanneer de Senaat zijn

¹ De afzonderlijke bijdragen van de Senaatsvoorzitters zijn terug te vinden in het woordelijk verslag van de conferentie op www.aes2009.nl. De bijdrage van de Voorzitter van de Eerste Kamer is tevens terug te vinden op www.eerstekamer.nl met de zoekterm «toespraken».

² De slotverklaring is te vinden op www.aes2009.nl.

tweehonderdjarig bestaan viert.

II Ontvangsten van buitenlandse staatshoofden in het kader van staatsbezoeken

In de lopende zittingsperiode hebben in het kader van staatsbezoeken de volgende ontvangsten plaatsgehad.

Duitsland

In oktober 2007 ontving de Staten-Generaal de Bondspresident van Duitsland, de heer prof. dr. Horst Köhler. De ontvangst door beide Kamervoorzitters en het daaropvolgende gesprek met Leden maakte deel uit van een driedaags staatsbezoek van de Bondspresident aan Nederland. Tijdens het gesprek werd uitvoerig stilgestaan bij de uitzending van militaire troepen door Duitsland en Nederland naar Afghanistan. In beide landen werd op dat moment gesproken over een mogelijke verlenging van de troepenaanwezigheid in Afghanistan.

Mozambique

Eind februari 2008 werd in de Eerste Kamer de President van de Republiek Mozambique, de heer Armando Emilio Guebuza, ontvangen. Ook dit bezoek maakte deel uit van een driedaags staatsbezoek. In een gedachte-wisseling tussen Leden van de twee Kamers en de President werd gesproken over de ambitie van duurzame ontwikkeling in combinatie met het realiseren van de «Millenium Development Goals». Mozambique is de laatste jaren gegroeid van een conflictland naar een stabiel ontwikkelingsland. De stabiliteit in de Afrikaanse regio werd tevens besproken. Het bezoek van de President vond plaats vlak na de tumultueuze verkiezingen in Zimbabwe.

Brazilië

Als derde staatshoofd bracht de President van Brazilië, de heer Luiz Inácio Lula da Silva, in april van 2008 een bezoek aan Nederland en in dat kader aan de Staten-Generaal. Met de Braziliaanse President werd van gedachten gewisseld over de balans tussen de ongekende economische groei in zijn land en de noodzakelijke ontwikkelingen op het gebied van onderwijs en sociale zaken. Ook Brazilië vervult een voorbeeldfunctie als het gaat om het realiseren van de «Millenium Development Goals». De President sprak voorts over de rol die zijn land vervult in de regionale samenwerking van Zuid-Amerika en de mogelijkheden om op het internationaal niveau beter samen te werken.

Afghanistan

In juni 2008 ontvingen de Staten-Generaal in de vergaderzaal van de Eerste Kamer de President van Afghanistan, de heer Karzaï. Gelet op de onderlinge betrokkenheid en samenwerking markeerde dit bezoek een bijzonder moment. De President van Afghanistan dankte de Leden van beide Kamers der Staten-Generaal voor de (militaire) hulp aan zijn land verkregen uit Nederland. In zijn bijdrage stond hij stil bij positieve voorbeelden uit de praktijk welke zonder Nederlandse hulp mogelijk niet gerealiseerd hadden kunnen worden. Het debat met de Leden ging hoofdzakelijk over het toekomstperspectief van Afghanistan en welke rol Nederland en de NAVO daarin spelen. Het werd door de Leden en de President van Afghanistan cruciaal geacht in de toekomst meer verantwoordelijkheden over te dragen aan de Afghaanse bevolking.

Ghana

In het afgelopen parlementaire jaar brachten drie staatshoofden een bezoek aan de Staten-Generaal. In oktober 2008 kwam de toenmalige president van de Republiek Ghana, de heer John Kofi Agyekum Kufuor

naar de Eerste Kamer. Tijdens dit bezoek werd gesproken over de ontwikkeling van Ghana, het realiseren van de 8 *Millennium Development Goals* van de Verenigde Naties, de impact van de financiële crisis op ontwikkelingssamenwerking en de historische banden tussen Ghana en Nederland.

Zweden

Op 21, 22 en 23 april 2009 vond het staatsbezoek plaats van de Koning en Koningin van Zweden. Tijdens dit driedaagse verblijf heeft de Z.K.H. Carl Gustav van Zweden op woensdag 22 april een werkbezoek gebracht aan de Staten-Generaal. In het gebouw van de Eerste Kamer is hij ontvangen door de Voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer. Tijdens de ontmoeting, waarbij ook de Zweedse Minister van Onderwijs, de heer Jan Arne Björklund, aanwezig was, heeft men kort van gedachten gewisseld.

Chili

In mei 2009 werd de president van de Republiek Chili, mevrouw Verónica Michelle Bachelet Jeria, ontvangen in de Eerste Kamer. Het gesprek met de eerste vrouwelijke president van Chili ging over de economische ontwikkeling, het emancipatie- en sociaal beleid in Chili en over de verkoop van Nederlandse vliegtuigen aan Chili.

III Overzicht buitenlandse bezoeken Voorzitters Eerste Kamer in huidige zittingsperiode

Afgezien van bezoeken/reizen die verband hielden met conferenties van Speakers of Parliaments en Senaatsvoorzitters (naar Praag, Rome, Bratislava, Parijs, Gdansk, Stockholm, Genève, nogmaals Rome, en Toronto hebben de Voorzitters in de lopende zittingsperiode of volgende bezoeken gebracht.

Roemenië

In oktober 2007 bracht Kamervoorzitter Timmerman-Buck een tweedaags officieel werkbezoek gebracht aan Roemenië. De toenmalige Senaatsvoorzitter van Roemenië, voormalig minister-president de heer Vacaroui, had de Kamervoorzitter uitgenodigd. Zij combineerde dit bilaterale bezoek met deelname aan de jaarlijkse conferentie van de Associatie van Europese Senaten welke in Boekarest werd gehouden.

De Voorzitter sprak behalve met de Senaatsvoorzitter en andere Senatoren met de President van Roemenië, de minister-president van Roemenië en andere leden van de regering alsook met verschillende organisaties en vertegenwoordigers uit de Roemeense maatschappij. Belangrijkste thema's tijdens het bezoek waren de vooruitgang in Roemenië als nieuwe EU-lidstaat en de wijze waarop het land het hoofd probeert te bieden aan vele uitdagingen op het terrein van justitie, de strijd tegen corruptie, economie en sociale zaken. Daarbij is gewezen op zorgpunten uit de rapportages van de Europese Commissie.

Nederlandse Antillen en Aruba

Op uitnodiging van de Staten van de Nederlandse Antillen en van Aruba (landen die deel uitmaken van het Koninkrijk der Nederlanden, maar geografisch ver weg liggen) bracht de Voorzitter van de Eerste Kamer in maart 2008 een officieel bezoek aan de overzeese gebieden. De staatkundige vernieuwing nam een centrale plaats in bij de gesprekken die de Voorzitter van de Eerste Kamer voerde tijdens dit bezoek. De Kamervoorzitter bezocht alle zes eilandgebieden en voerde intensieve gesprekken met volksvertegenwoordigers, bestuurders en burgers. Bij terugkeer in Nederland benadrukte de Kamervoorzitter – tijdens de verklaring afgelegd inzake het 70-jarig bestaan van de Staten van de Nederlandse Antillen – dat er op de Antillen en Aruba door velen met ambitie en betrokkenheid

wordt gewerkt aan de staatkundige vernieuwing en dat er ook meer in het algemeen de nodige positieve krachten in de overzeese Koninkrijksdelen zijn. Zij stelde dit te willen uitspreken ter wille van een meer evenwichtige beeldvorming over de West in Nederland.

Indonesië

Op uitnodiging van de Voorzitter van de Majelis Permusyawaratan Rakyat (MPR) – de Verenigde Vergadering van het Indonesische parlement – Dr. Hidayat Nurwahid, heeft de Voorzitter met een kleine delegatie uit de Eerste Kamer van 2 tot en met 6 juni 2009 een bezoek gebracht aan de Republiek Indonesië. Het doel van het bezoek was de banden tussen Nederland en de Republiek Indonesië verder aan te halen. Terwijl beide staten een onmiskenbaar gedeeld verleden hebben, stond het bezoek in het teken van een gedeelde toekomst. Om die toekomst nader te verkennen, stonden gesprekken op het programma met verschillende parlementsvoorzitters, de president en vice-president, de militaire leiding, de Sultan van Yogyakarta, een politieke opinielider, alsook werkbezoeken aan door Nederland medegefinancierde projecten rond de stad Yogyakarta.

Gespreksonderwerpen waren onder meer de werking van het parlementaire stelsel in Indonesië, de veranderende positie van het leger, decentralisatie en de vraag naar autonomie van gebiedsdelen, de aangekondigde ratificatie door Indonesië van het verdrag voor het Internationaal Strafhof, het ambitieniveau op het gebied buitenlandse politiek en het dilemma tussen enerzijds economische overwegingen en anderzijds het belang van biodiversiteit en de strijd tegen klimaatverandering.

België

De huidige Voorzitter heeft na zijn aantreden het eerst een bezoek gebracht aan Brussel waar hij ontmoetingen had met de Voorzitter van het Europees Parlement, de Permanent vertegenwoordiger van de Nederlandse regering bij de EU, de voorzitter van de liberale fractie in het Europees Parlement, de Oud-voorzitter van het Europees Parlement, de permanent vertegenwoordiger van de Raad van Europa bij de EU en de Voorzitter van de Senaat van België.

Raad van Europa

Tijdens zijn bezoek als Voorzitter van de Eerste Kamer aan de Raad van Europa in Straatsburg van 25 tot en met 27 januari 2010 is de heer Van der Linden benoemd tot *Honorary President* van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa. Ook had de Voorzitter ontmoetingen met de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa, de (nieuw verkozen) Voorzitter van de Parlementaire Assemblee, Mensenrechtencommissaris Hammarberg, de President van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en de Nederlandse regeringsvertegenwoordiging bij de Raad.

Zuid-Afrika

Tijdens een bezoek aan Zuid-Afrika had Kamervoorzitter Van der Linden op 24 februari 2010 in Kaapstad een officiële ontmoeting met de Voorzitter van de Nationale Assemblee van Zuid-Afrika, dr. Max Vuyisile Sisulu. Beide Voorzitters spraken over de recente ontwikkelingen op het Afrikaanse continent, de betrekkingen tussen Nederland en Zuid-Afrika en over kennisuitwisseling en mogelijke samenwerking tussen de nationale parlementen.

Duitsland

De Voorzitter bracht op 25 en 26 maart 2010 een bezoek aan Berlijn waar hij werd ontvangen door beide kamers van het Duitse parlement. Hij was daar onder meer als buitenlandse gast aanwezig bij een plenaire zitting

van de Bundesrat. De Voorzitter sprak eveneens met Voorzitter Norbert Lammert van de Bundestag, de Duitse Minister van Justitie Sabine Leutheusser-Schnarrenberger en onderminister Werner Hoyer van Buitenlandse Zaken. Daarnaast was er een ontmoeting met *Bundesminister* Wolfgang Reinhardt van Europese en Internationale Zaken. In de verschillende ontmoetingen werd gesproken over de Duits-Nederlandse handelsrelatie en de gezamenlijke opstelling van beide landen met betrekking tot actuele Europese beleidsvragen. Tijdens een aparte ontmoeting met de parlementaire commissie voor Europese aangelegenheden van de Duitse senaat werd gesproken over de samenwerking tussen de parlementen van de lidstaten van de Europese Unie.

Turkije

Op uitnodiging van de Voorzitter van de Turkse Grand National Assembly, Mehmet Ali Şahin, heeft de Voorzitter van de Eerste Kamer in april 2010 een bezoek gebracht aan Turkije. Met zijn opvolger als Voorzitter van de parlementaire assemblee van de Raad van Europa, de Turk Mevlüt Çavuşoğlu, besprak de Senaatsvoorzitter onder meer het belang van parlementaire diplomatie in een snel veranderende wereld en het belang van een sterke afvaardiging van nationale parlementariërs naar internationale parlementaire assemblees. In het gesprek met de Turkse parlementsvoorzitter Şahin kwamen behalve Europese en internationale vraagstukken ook de betrekkingen tussen Turkije en Nederland aan de orde. Met name kreeg aandacht het naderende jubileum van 400 jaar diplomatieke betrekkingen tussen Turkije en Nederland in 2012. Met President Abdullah Gül besprak Van der Linden de voortgang in de onderhandelingen over de toetreding van Turkije tot de Europese Unie, de verhouding van Turkije tot zijn buurlanden (waaronder Rusland, Georgië, Armenië, Irak, Iran en Syrië), de betrekkingen tussen Turkije en Nederland en de grondwetswijziging die in Turkije in behandeling is. De Senaatsvoorzitter gaf zijn Turkse gesprekspartners te kennen dat een succesvolle afronding van het hervormingsproces een voorwaarde is voor de toetreding van Turkije tot de Europese Unie. Bijzondere aandacht is in de gesprekken ook besteed aan de positie van de vrouw in Turkije.

Azerbeidjan

De Voorzitter van de Eerste Kamer bracht op 8 en 9 september 2010 een officieel bezoek aan de Kaukasische republiek Azerbeidjan. Als gast van de Azerbeidjaanse president İlham Aliyev en parlementsvoorzitter Oktay Asadov had Van der Linden ontmoetingen met zowel vertegenwoordigers van de regering als parlementsleden. Doel van het bezoek was het verstevigen van de politieke en economische banden tussen Nederland en Azerbeidjan. De Voorzitters van beide parlementen spraken eveneens over de regionale betrekkingen tussen staten in Oost- en West-Europa, en de ondersteunende rol van parlementaire diplomatie bij het versterken van de pan-Europese relaties.

Op woensdag 8 september werd Kamervoorzitter Van der Linden ontvangen in het parlamentsgebouw door Voorzitter Asadov. Aansluitend had hij een onderhoud met de Azerbeidjaanse president Aliyev. Vervolgens was er een ontmoeting met minister-president Rasizade. Tevens voerde Van der Linden gesprekken met de minister Mammadyarov van Buitenlandse zaken en minister Mardanov van onderwijs. Met Mardanov sprak Van der Linden over mogelijkheden om de samenwerking tussen Nederland en Azerbeidjan op het terrein van wetenschappelijk onderzoek en hoger onderwijs te intensiveren.

Op donderdag 9 september ontmoette Kamervoorzitter Van der Linden ook vertegenwoordigers van de Nederlandse zaken gemeenschap in Azerbeidjan. In dit kader bracht hij ook een bezoek aan een waterzuiveringsinstallatie nabij de Azerbeidjaanse hoofdstad Baku.

Albanië

Van 19 tot en met 21 oktober bracht de Voorzitter van de Eerste Kamer een officieel bezoek aan de Republiek Albanië. Hij verbleef daar op uitnodiging van de Voorzitter van het nationale parlement, Jozefina Topalli.

Van der Linden had in de hoofdstad Tirana diverse ontmoetingen met leden van regering en parlement. Het programma ging van start met een officiële ontvangst door minister-president Sali Berisha van Albanië. Voorts werd de Kamervoorzitter ontvangen door parlementsvoorzitter Jozefina Topalli. Ook was er een ontmoeting met het Albanese staats-hoofd, president Bamir Topi. Centraal in de gesprekken stonden de culturele en economische gesprekken tussen Albanië en Nederland, de ontwikkeling van de democratie en rechtsstaat in Albanië en de weg die te gaan is, alvorens Albanië mogelijk zou kunnen toetreden tot de Europese Unie.

Op het programma stonden eveneens gesprekken met diverse parlement-sleden van regerings- en oppositiefracties, waaronder oppositieleider Edi Rama, die tevens burgemeester is van de hoofdstad Tirana. Daarnaast waren er ontmoetingen met vertegenwoordigers van onafhankelijke organisaties (NGO's). Op de Europese Universiteit gaf Kamervoorzitter Van der Linden een drukbezochte lezing voor de universitaire gemeenschap (vertegenwoordigers van alle universiteiten) van Tirana.

IV Uitnodigingen aan Voorzitter voor buitenlandse bezoeken in portefeuille (vooralsnog niet aanvaard)

- Kroatië (december 2009)
- Ukraine (november 2009);
- Senaat Slovenië (2007; geantwoord: niet nu; veel later)
- Voorzitter Senaat Roemenië (2008, na bezoek aan ons dat tegenbezoek was na reis YTB in 2007 aan Boekarest);
- Voorzitter parlement van Armenië (mei 2009):
- Voorzitter parlement Georgië (juli 2008);
- Voorzitter parlement Bosnië en Herzegovina (april 2009).